

Анонимните Византийски Фолиси

Автор: Камен Колев

През средновековието ние имаме една силна държава, намираща централно място на картата на Европа и в частност на Балканският полуостров. Но какво е една силна държава която не притежава собствено монетосечение. Нито славяните, нито прабългарите някога са имали възможностите, а и опита да се справят с това предизвикателство. Все пак една монетарница и хората който да произвеждат монетите за нуждите на цяла една държава не се създава и поддържа лесно. Затова и Средновековна България подобно на много други средновековни по-малки държави, използва за задоволяване на потреблението на населението монетите отсечени от по-близките и съседни държави. Да, разбира се средновековните ни владетели започват отсичането на собствени емисии, но това става след въстанието на Асен и Петър през 1185 година и първите емисии са отсечени по време на тяхното управление в монетарницата на Търново, но дотогава Средновековна България използва изцяло монетите емитирани от Византия.

Един такъв тип са и монетите които с които ще ви запозная в настоящата публикация. Фолисът (Follis) е медна или бронзова монета от най-нисък клас, който обаче се радва и най-голяма популярност и отсечени количества. Въведен за първи път по време на Римската империя, монета със доста голям диаметър през IV век, скоро тя бива заменена със доста по-малките номинали - Бронз от 1 до 4, срещащи се в западната литература като AE1-AE4. Въведена отново във монетната система по времето на Анастасий I през 5 век, тя е неизменна част чак до монетната реформа на Алексий I Комнин през 1092 г., когато бива заменена от доста по-малкият на размери тетартерон. В началото на съществуването си този номинал има значително големи размери, много разновидности и търпи промени чак до своя край, като в началото всеки император сече

монети със своят лик и надписи. Но реформите преливат през кратки периоди, императорите се сменят често, а с тях и размерите на фолис. Това от самосеби си налага монети които да имат определени тегла не променящи се често във времето. Точно така от самосебе си се появява и анонимният фолис, монета изключително често срещаща се по всички средновековни археологически обекти у нас. Разновидностите на тези фолиси са твърде многобройни, затова и имат своя класификация, но характерното за тях е наличието на библейски сюжети и надписи върху тях. Смята се че първите такива се появяват по времето на управлението на Йоан I Цимиски (969-976).

Тази монета общо носи наименованието "Анонимен Фолис Клас А1" и представлява малка монета, често отсечена върху по-стари фолиси. Затова често всички монети са в сравнително лошо състояние, ядрото обикновено не е цяло, понякога има частични следи от старите изображения върху монетите, също затривания, двойни изображения и др. Какво изобразява показаната на снимката монета:

Л: +EMMANOVNA Отстриани IX-XC Бюст на Христос с нимб, с различна комбинация на украсата, широка върхна дреха, държи Евангелие в двете си ръце, което също

притежава разнообразна украса.

Оп: **IhSUS XRISTUS bASILEU bASILE** на четири реда (в превод “Исус Христос, цар на Ромейците”) понякога със различна украса над и под надписа.

Нека накратко се спрем на по-голямата част от видовете анонимни фолиси. Клас А2 е абсолютно идентичен със А1 със единствената разлика, че е с значително по-голям размер, по-голямо разнообразие на украсите както при изображението на Христос, така и в началото и края на надписите, този клас се приписва към съвместното управление на Василий II Българароубиец със Константин VIII (976-1025). Вариациите са сравнително безбройни, а този клас анонимни фолиси са може би анонимните фолиси със най-голям тираж сред всички. Клас А3 се преписва към самостоятелното управление на Константин VIII (1025-1028) и значителна промяна на дизайна на монетата няма, но през 1020 след реформа е намален грамажа на фолисите, с което и ядрата на използваните монети. Отново се използват главно стари и вече циркулирали ядра, но теглото на тези е между 9-11 грама, едно средно ниво при значително по-леките в началото клас А1 (около 7гр.) и значително по-тежките А2 (между 15-20 гр.)

Клас В (използва се оригиналната система за класификация на латински – б.а.) се приписва към управлението на следващият император Роман III (1028-1034)

Л: Остава идентично с това на Класове А1, А2, А3 като украсата на нимба на Христос вече е заменена с правоъгълни елементи, заместващи комбинацията на точки.

Оп: **IS-XS BAS-ILE BAS-ILE** Кръст със украса във краищата му. Изображението според повечето анализатори символизира трите стъпала към кръста на Голгота. Отново библейско изображение. Размерът и тежестта остават непроменени от тези на Клас А3.

Клас С се преписва на управлението на Михаил IV (1034-1041), понякога сечен дори върху фолиси клас В. Този вид анонимни фолиси се среща сравнително рядко на територията на България, и сравнително по-малко емитиран, затова няма да се спираме на подробното му описание, а ще публикуваме само негово изображение.

Клас D е анонимен фолис приписван към управлението на Константин IX (1042-1055). През този период се сменят няколко владетели на византийска империя за кратко време, затова и задържането по-дълго на Константин на престола налага подновяването на отсичането на анонимните фолиси. Клас D е почти толкова често срещан у нас колкото и Класовете А и В.

Л: Без надпис. Христос седнал в анфас върху трон с облегалка за гърба, със нимб, широка горна дреха, държи Евангелие в двете си ръце. IX-XC от двете страни.

Оп: **IS XS BASILE BASIL** на 3 реда обикновено със разнообразна украса под и над надписа. Размерите остават непроменени

Клас E се преписва към управлението на Константин X (1059-1067), той също е

сравнително често срещан у нас. С малко по-малко ядро и грамаж, от предните той е близък по иконография на тези от клас А 1-3.

Л: Бюст на Христос с нимб, с различна комбинация на украсата, широка връхна дреха, държи Евангелие в двете си ръце, което също притежава разнообразна украса. Отстрани IX-XC

Оп: **IS XS bASILE bASIL** на 3 реда обикновено със разнообразна украса под и над надписа.

Клас F се преписва отново към управлението на Константин X (1059-1067). Неговата иконография представлява смесица между тази на класове D и E, и не предлага новости или обогатяване на представените изображения, като изключим че тронът на който е седнал Христос обикновено е без облегалка, изображението е по-малко като обем от това на клас D, и поради тази причина няма да предлагам подробното му описание.

Клас G се отнася към управлението на Роман IV (1068-1071). Сравнително рядко срещан като тип у нас, и представлява изображенията на

богославящ Христос с нимб от едната страна и на Девата от другата страна.

Клас H и I принадлежат към управленията съответно на Михаил VII (1071-1078) и Никифор III (1078-1081), като изображенията са почти идентични. И при двата класа имаме вече познатият бюст на Христос от предишните емисии, отново със нимб и Евангелие, а от другата вариации на кръст с украса, като при първият това е патриаршески (двоен) кръст, а при вторият Латински кръст с X в центъра и при двата случая с богата украса. Отново значително по-рядко срещани у нас. Михаил VII подновява позната от преди практика да отсича фолис със собственото си изображение и така поставя началото на края на анонимните класове фолиси. Тази традиция ще продължат и следващите императори, като ще отсичат все повече собствени фолиси.

Изображение на Клас I

Последните анонимни фолиси биват отсечени по времето на Алексий I Комнин (1081-1118), като те са съответно класове J, K, L, M, N. Това са типове между които трудно се прави разлика и хронологическа граница, много близки и сравнително единични екземпляри. При тях липсва масовостта която имаме от предишните класове. Откриват се в комбинация както с по-ранни, така и с по-късни монети. А след реформата на Алексий, фолисът ще прекрати и изцяло съществуването си за да дойде ред на значително по-лекият тетартерон.

Интересно допълнение е и фактът, че някои български историци приемат, че една част от масовите анонимни фолиси, които се намират на територията на България, са не друго, а предшественици на първите български монети. Според тази теория у нас в монетният двор на Филипопол (дн. Пловдив), за който отново има противоречиво мнение дали е бил действащ, или в друг такъв, са били отсечени монети които са били с по-лошо качество, и са били по-скоро имитации на анонимните фолиси. Тази теория обаче звучи прекалено неубедително, тъй като голяма част от официалните анонимни фолиси са с прекалено лошо качество и множество препечатки, от където е много трудно да се гарантира какъв точно е техният оригинален стил на отсичане, а от там и да ги подразделяме на оригинали и имитации. Също така няма сигурни данни затова дали Филипопол е бил действащ монетен

двор, дали въпреки че е бил под византийско влияние е имал способността да отсича такива монети, и също така дали е съществувал друг такъв, който да работи, та макар и нелегално. Има каталогизирани и няколко ляти образци, които се приемат за „предмонетни“ български типове, но те са по-скоро единични находки, и не могат да се приемат за масовост, а като имитаций не могат да бъдат ясно и категорично доказателство за монетосечене и определянето му. Затова тази теория е просто любопитно допълнение, но в никакъв случай не е потвърдена, и към момента дори се приема с лека насмешка от част от нумизматите. А на други все пак им се иска да вярват, че България е имала свое монетосечене и преди Асен и Петър.

Всички използвани снимки са предоставени с любезното съдействие на:

<http://www.wildwinds.com/>